

Het verminderen van alcoholmisbruik bij jonge adolescenten: tijd om de preventieparadox te heroverwegen?

J. Lammers

Published online: 26 May 2020

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2020

Titel: Curbing young adolescents' alcohol abuse: time to revisit the prevention paradox?

Thesis: Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland

Promotiedatum: 11 oktober 2019

Promotoren: prof.dr. R. Engels, prof.dr. M. Kleinjan, prof.dr. R. Wiers

ISBN: 978-94-6361-308-8

Link: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/384590>

Wat waren het doel en de vraagstelling?

Het centrale thema van dit proefschrift is alcoholpreventie onder jonge adolescenten. Er zijn preventieprogramma's om te voorkomen dat adolescenten al op jonge leeftijd beginnen met alcohol drinken en ongezone drinkpatronen ontwikkelen. Het overgrote deel van deze alcoholpreventie (90–95%) bestaat uit universele preventie, wat wil zeggen dat de preventie zich

richt op de groep adolescenten in het algemeen. Er zijn minder preventieprogramma's beschikbaar voor jonge adolescenten die een hoog risico lopen om al op jonge leeftijd veel alcohol te drinken en op latere leeftijd alcoholgerelateerde problemen te ontwikkelen. De vorm van preventie die zich richt op hoogrisicogroepen noemen we ook wel selectieve en geïndiceerde preventie. Het is de vraag wat het meest effectief is: inzetten op de hele groep jonge adolescenten of meer de focus leggen op de groep jonge adolescenten die het meeste risico lopen op alcoholmisbruik. Met dit proefschrift wordt een bijdrage geleverd aan deze discussie en worden de resultaten besproken van een effectiviteitsonderzoek naar een selectief alcoholpreventieprogramma. De vraagstellingen zijn:

1. Zijn preventieprogramma's gericht op hoogrisicjongeren (selectief en geïndiceerd) effectiever dan universele preventieprogramma's om alcoholmisbruik onder jonge adolescenten te voorkomen?
2. Is het selectieve alcoholpreventieprogramma Take it Personal effectief in de Nederlandse cultuur en schoolomgeving?
3. Zijn er specifieke subgroepen te onderscheiden die meer profiteren van het selectieve preventieprogramma Take it Personal (persoonlijkheidskenmerken, geslacht en opleidingsniveau)?

Hoe vond het onderzoek plaats?

Eerst is een meta-analyse uitgevoerd van onderzoeken naar de effecten van schoolgerichte alcoholpreventieprogramma's onder adolescenten. Alle internationale en nationale onderzoeken naar schoolpreventieprogramma's gericht op adolescenten (11–18 jaar) en hun alcoholgebruik zijn hierin opgenomen. In deze meta-analyse worden vijf hoogrisicogroepen onderscheiden: adolescenten met een lage sociaaleconomische status, een migratieachtergrond, probleemge-

J. Lammers (✉)
 Trimbos-instituut, Utrecht, Nederland
jlammers@trimbos.nl

drag, ervaring met alcoholgebruik en een risicopersonlijkheid. Dit onderscheid werd gehanteerd om te onderzoeken welke van deze vijf risicogroepen het meest profiteren van selectieve en geïndiceerde alcoholpreventie.

Daarnaast is een effectiviteitsonderzoek gedaan naar het preventieprogramma Take it Personal. Dit is een selectief alcoholpreventieprogramma voor jonge adolescenten die hoog scoren op een van de vier persoonlijkheidsprofielen: negatief denken, angstgevoeligheid, impulsiviteit en sensatie zoeken. Deze persoonlijkheidskenmerken zijn sterk gerelateerd aan alcoholmisbruik op latere leeftijd. De leerlingen nemen deel aan groepsessies op school, die zijn aangepast aan de vier persoonlijkheidsprofielen. De groepsessies zijn gericht op motiverende gespreksvoering en cognitieve gedragstherapie. Een gerandomiseerde gecontroleerde trial (RCT) is uitgevoerd om de effectiviteit van Take it Personal in Nederland te onderzoeken. Het onderzoek is uitgevoerd onder een steekproef van 13- tot 15-jarige adolescenten op vijftien middelbare scholen in Nederland. De scholen werden willekeurig toegewezen aan de interventie- en controleconditie. De interventieconditie bestond uit twee groepsessies van 90 minuten, uitgevoerd door gekwalificeerde counselors en cofacilitators. De belangrijkste uitkomstmaten waren: het percentage vermindering van alcoholgebruik, bingedrinken, alcoholfrequentie, frequentie van bingedrinken en alcoholgerelateerde problemen. Twee, zes en twaalf maanden na het uitvoeren van de groepsessies op de scholen waren er follow-upmetingen.

Wat zijn de uitkomsten?

De resultaten van de meta-analyse laten zien dat gerichte preventie (selectieve en geïndiceerde preventie) effectiever lijkt dan universele preventie bij het voorkomen of verminderen van alcoholmisbruik door jonge adolescenten. De groep adolescenten die ervaring had met alcoholgebruik had het meest baat bij de preventie. Gerichte alcoholpreventie (selectieve en geïndiceerde preventie) lijkt effectiever te zijn bij adolescenten die al op jonge leeftijd met alcohol drinken zijn begonnen.

De analyses in de RCT zijn op twee manieren uitgevoerd. Eerst is een vergelijking gemaakt tussen de interventiegroep en de controlegroep, twaalf maanden na het uitvoeren van de interventie op de scholen. Er

zijn geen significante interventie-effecten gevonden voor bingedrinken, alcoholgebruik en probleemdrinken. Daarnaast is de ontwikkeling van alcoholgebruik over de tijd in kaart gebracht door middel van latente groeicurveanalyses. Bij deze analyses zijn wel significante effecten van de interventie te zien op de ontwikkeling van bingedrinken en de frequentie van bingedrinken, over twaalf maanden follow-up. Bij jongeren die de interventie kregen nam het bingedrinken minder snel toe gedurende de twaalf maanden na de interventie, dan bij de jongeren die de interventie niet kregen. Uit aanvullende analyses bleek dat er interventie-effecten waren voor het verminderen van alcoholgebruik bij de subgroep van angstgevoeligen, en voor het afnemen van bingedrinken en de frequentie van bingedrinken bij de subgroep van sensatiezoekers. Ook verminderden onder de groep leerlingen op het vmbo het bingedrinken, de frequentie van bingedrinken, alcoholgebruik en de frequentie van alcoholgebruik, meer dan onder de groep havo-, vwo- en gymnasiumleerlingen.

Wat is de meerwaarde/nieuwswaarde voor de JGZ-praktijk?

De aanvullende analyses wijzen erop dat jongeren die een praktijkgerichte opleiding volgen relatief meer profiteren van het preventieprogramma Take it Personal. Door steun uit het Nationaal Preventieakkoord van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport kan Take it Personal verder worden onderzocht binnen het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs. De jeugdgezondheidszorg (JGZ) zou hier mogelijk een rol bij kunnen spelen. JGZ-professionals kunnen bijvoorbeeld met scholen overleggen of preventieprogramma's zoals Take it Personal, of elementen uit zulke programma's, kunnen worden gebruikt. Bij het toepassen van Take it Personal moet men de methodieken van motiverende gespreksvoering en cognitieve gedragstherapie beheersen. JGZ-professionals kunnen inschatten welke leerlingen het meest in aanmerking komen voor zulke preventieprogramma's. Dit doen ze in samenwerking met hun collega's van de preventieafdeling van de GGD of de preventiewerkers van instellingen voor verslavingszorg.

J. Lammers, programmamanager Jeugd